

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 17 nr. 8

FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

Formanden

I de for vor forenings virksomhed gældende vedtægter, der sidst er vedtaget på den ordinære generalforsamling i Hjørring den 28.-7.-1950, siger § 4, stk. 5, at „Næstformanden indtræder i tilfælde af formandens forfald i dennes pligter og rettighe-der.“

I henhold hertil er landstingsmand, fhv. kirke- minister *Johs. Hansen* nu foreningens formand og vil som sådan aflægge beretning på den kommende generalforsamling.

Ud fra det af hr. *Johs. Hansen* fremførte og af det øvrige forretningsudvalg tiltrådte standpunkt, at det for foreningens trivsel vil være bedst, om man iøvrigt bevarer traditionen med at have en gejstlig som formand, tænker man sig denne ord- ning som midlertidig og håber ved generalforsam- lingen i Haderslev til sommer at kunne gå over til en ordning på sædvanlig basis.

Forretningsudvalget.

Nye medlemmer

Afdeling A.

975. Stenhuggermester Leo Larsen, Stormgade 91, Esbjerg.
976. Stenhuggermester Albin Jørgensen, Vester- brogade 9, Aarhus.

Afdeling D.

121. Herredsgartner B. Indergaard, Borglun, Drammen, Norge.
122. Trondheim kirkevergekontor.

Landsbykirkegårdene nu — og før

I juleheftet 1951 af „Kirkens Front“ har forfat- teren *Martin A. Hansen* en artikel „Træet“, der rummer nogle barndoms minder og folkloristiske synspunkter. Af denne skal blot citeres nedenstå- ende få linjer om landsbykirkegårdenes forvand- ling. *Martin A. Hansen* skriver:

„Gennem den sidste menneskealder er der sket forandringer ved en mængde landsbyers kirkegår- de. Ofte er et stykke jord inddraget som ny døde- have. Og dér plantes ikke træer, men stedsegrønne busketter. De skygger mindre, så blomster trives bedre. De blomsterdyrkende kvinder råder på kir- kegårde, og sydens altidgrønne, stive buske fordri- ver efterhånden også den nordiske lund på de gam- le kirkegårde. Her har helliglunden stået også

gennem hele den kristne tid. Nu falder den. Min far var fremskridtsmand, men holdt på træerne om kirken. Et stortræ suser over hans hvilested.“

FRA DANSKE DAGBLADE

NB. Redaktionen af denne rubrik gør på given foranledning opmærksom på, at vi ville sætte pris på at kunne meddele navn på forfattere til projek- ter, udførte anlæg, kapeller m. v. i hver enkelt til- fælde, hvor sådanne ting omtales; men vi kan kun gøre dette, når det fremgår af den pågældende bladnotits, eller redaktionen ad anden vej har fået kendskab dertil.

^{30/7} (Nordsjælland): Udvalgt af Hellebæk Gamle kgd. er snart færdig. (Havearkitekt *Johannes Tholle*; anlægsgartner *N. F. Jeppesen* m. fl.).

^{2/8} (Amagerbladet): Sundby kgd.s udv.

^{2/8} (Tidens Tegn): Angreb på ligbrændingen i Kolding formedelst fund af små knogler på af- faldsbunke.

^{3/8} (Sydsjæll. Soc. Dem.): Den ny kgd. i Næstved snart færdig (havearkitekterne *Boye* og *Preisler*).

^{5/8} (Nationaltid.): Dyrt at leve, men også dyrt at dø. Der ofres hvert år ca. 30 mill. kr. på begravel- ser i Danmark.

^{16/8} (Svendborg amtstid.): Vejstrup kgd. ønsker kommunitilskud til køb af jord for kgd.s-udv. (havearkitekt *Johannes Tholle*).

^{17/8} (Sorø Amtstid.): Udvalgt af Skelskør kgd. ven- tes færdig til december (havearkitekt *Georg Ge- orgsen*).

^{17/8} (Loll. F. Venstrebl.): Forhandlinger om ny kgd. i Nakskov.

^{17/8} (Hørsholm Avis): Første del af udv. af Fre- derikssund kgd. er ved at være færdig (arkitekt m. a. a. *Erik L. Rasmussen*, havearkitekt *Johannes Tholle*; anlægsgartner *Rasmus Jørgensen* m. fl.).

^{19/8} (Fyns Social Dem.): „The new look“ slår igennem på kgd. Odense.

Det er ikke nogen hemmelighed, at kirkegårds- inspektøren er alt andet end glad for den gamle stil, og det har derfor været ham en stor, personlig tilfredsstillelse, at „the new look“ nu er slået så godt an, som tilfældet faktisk er. De gamle, stive linier med grusgange, gelændere og monumenter afløses i den nye form af store, bløde linier med en ganske overordentlig smuk helhedsvirkning.

Man begyndte i 1947 med et areal på ca. en tøn- de land midt på den gamle Assistens kirkegård. Princippet var det, at gravstederne blev gjort en del mindre med bestemte retningslinier for anlæg- gelsen, og samtidig udlagdes grusgangene som

grønne flader blot med en smal flisesti i midten. Hækkene mellem gravstederne blev gjort mindre, således at helhedsindtrykket kom mere frem, og hele det nye billede blev således, at man mere havde indtrykket af at færdes i en park end på en kirkegård. Det noget knugende indtryk, som karakteriserer de gamle kirkegårde, var fjernet.

Inspektøren hævder: „Det har altid forekommet mig meningsløst, at folk har ofret så meget på gravstederne, som tilfældet har været med den gamle facon, idet man jo med meget mindre midler kan lave noget, der er mindst lige så kønt. Den forenkling, der er sket, bevirker ikke alene færre udgifter til anlæg og grave, men også billigere vedligeholdelse. Det nye system indebærer endvidere den fordel, at gravene er meget lettere at vedligeholde, og det spiller jo en ikke ringe rolle. Man kan næppe bortforklare, at det netop er et spørgsmål om tid, som er skyld i, at mange grave med et mildt ord bliver dårligt passet...“.

20/8 (Demokraten): Den ny kgd. i Lisbjerg indviet i går af pastor *Aage Isager*.

21/8 (Berl. Tid, aften): Kgd. skal ligge inde i byen, hvor borgerne har brug for dem (referat af artikel i „Byplan“).

21/8 (Aarhus Amtstid.): Sagen om Viby J. kgd. skal drøftes med ministeriets embedsmænd.

21/8 (Roskilde Tid.): Der skal bl. a. anskaffes vogn til transport af kister på Roskilde kgd.

24/8 (Venstres Folkebl.): Der sættes et stort egetræskors op på Ringsted ny kgd. samt på flygtningegravene (arkitekt m. a. a. *Marinus Andersen*).

25/8 (Ekstrabl.): Prisdirektoratet vil se på de dyre begravelsespriser.

25/8 (Randers Dagbl.): Køb af areal 30×60 m til udv. af Tøstrup kgd.

29/8 (Holstebro Avis): Aulum kgd. udv. m. 15,000 m² (havearkitekt *Johannes Tholle*).

7/9 (Thisted Amts Avis): Vestre kgd. i Thisted skal have et ensartet præg.

7/9 (Sydsjæll. Soc. Dem.): Udv. af Karrebæk kgd. (havearkitekt *Georg Boye*).

11/9 (Thisted Amts Avis): Ydby kgd. skal udvides (havearkitekt *Johannes Tholle*).

11/9 (Social-Demokraten): Det haster med udv. af Brøndbyvester kgd.

17/9 (Thisted Soc. Dem.): Fjerritslev kgd. udvides.

20/9 (Berl. aften): Hvidovre kommune vil købe handelsgartneri til 600,000 til ny kgd.

20/9 (Viborg Stifts Folkebl.): Planer om krematorium på Viborg kgd.

24/9 (Svendborg Avis): Den ny kgd. i Ringe koster kr. 30,000 (inspektør *O. Raahauge-Askegaard*).

25/9 (Silkeborg Avis): Juli-ujejrets skader på kgd. i Silkeborg er nu udbedret (kr. 3—4000).

26/9 (Langel. Avis): Der er planer om et nyt kapel og udv. af kgd. i Hou.

27/9 (Sønderjyden): Planer om regulering og udv. af Skærbæk kgd. (havearkitekt *Johannes Tholle*).

27/9 (Østsjæll. Soc. Dem.): Udv. af Højelse kgd. er færdig (kr. 46,283).

27/9 (Aalborg Amtstid.): Skalborg har nu både plads til kirke og kgd.

30/9 (Ny Tid): Betydelig udv. af kgd. i Nibe. Planen, der er udarbejdet af anlægsgartner *Aage Bruus*, er et fuldstændigt brud med de gamle inddelinger af kirkegårde efter liniegraveprincippet. Det smukke anlæg, der nærmer sig sin fuldførelse, inddeler den midterste del af kirkegården med cirkelrunde gange med et enkelt udført springvand i centrum. Cirklen er længere ude afsluttet med beplantede trekanter, og den sidste del af pladsen anlægges med liniegrave. Hovedgangene fra den gamle kirkegård føres igennem og forbindes med den brede cirkelrunde gang, hvorved der skabes gode kørselsforhold, hvad der hidtil har været savnet på kirkegården. Også rent praktisk er den nye anlægsform en fordel, og den giver en god udnyttelse af pladsen. Der bliver plads til ialt ca. 600 begravelser, og udnyttelsesprocenten er ca. 53.

5/10 (Odder Dagbl.): Odder kgd. skal udv. Dræningsarb. projekteret af landinspektør *Chr. Andersen*.

6/10 (Sorø Amtstid.): Lyngby-Taarbæk kommune udskriver konkurrence om centralkgd.

6/10 (Ekstrabl.): Som et led i den indsamling af gammelt jern, der finder sted over hele landet for at skaffe råvarer til stålvalseværket i Frederiksværk, har man nu fået opmærksomheden henledt på kirkegårdene. På Tønder kirkegård findes der en mængde grave, som er omgærdet af tonstunge jerngelændere, og fra de grave, der ikke bliver fornyet, vil man nu fjerne gelænderne for at lade dem omsmelte.

7/10 (Sydsjæll. Soc. Dem.): Der gøres indvendinger imod omkostningsberegningerne for Næstved Ny kgd.

8/10 (Hejmdal): I disse dage er arbejdet med de allierede flyvergrave på Aabenraa kirkegård endelig afsluttet. Arbejdet er foretaget af havearkitekt *Rasmus Th. Christensen*, og nu, da det er tilendebragt, får man rigtig et indtryk af det smukke minde, der er sat til fremmede soldater... Det er de engelske myndigheder selv, der har bekostet opsætningen af gravstenene, hvorimod Aabenraa menighedsråd har bekostet gravenes indretning. Menighedsrådet skal føre tilsyn med gravenes vedligeholdelse.

Omkring flyvergravene er arrangeret en sten-sætning samt foretaget en beplantning af japan-ske hængekirsebærtræer... På hver enkelt grav er

plantet vilde roser og vinterlyng, og mellem grave-
ne er sået bjerggræs for at skabe den smukkeste
tænkelige ramme.

Foruden de engelske flyvergrave kommer min-
delunden også til at omfatte de russiske krigergrave,
der ligger umiddelbart bag de britiske og cana-
diske flyvergrave...

¹⁰/₁₀ (Kalundborg Folkebl.): Stor udv. af kgd. i
Kalundborg; kr. 43,000.

¹⁰/₁₀ (Aalborg Amtstid.): Kasernebyggeri kræver
ny kgd. i Nr. Uttrup.

¹⁰/₁₀ (Ebeltoft Avis): Nimtofte kgd. udvides og
der bygges ligkapel (arkitekt *Packness*).

¹²/₁₀ (Nationaltid.): Ud v. af Egebæksvang kgd.
bortliciteres (havearkitekt *C. Th. Sørensen*).

¹³/₁₀ (Assens Amts Avis): Aarup kgd. skal udv. m.
ca. 7000 m².

²⁰/₁₀ (Hejmdal): Arbejdet med udførelse af 2den
del af Sønderborg Ny kgd. er anslået til 250,000
kr. (havearkitekt *Johannes Tholle*).

²⁰/₁₀ (Horsens Soc. Dem.): Ud v. af Horsens Ve-
stre kgd. vil dække begr. i 25 år (insp. *Rud Niel-
sen*).

²¹/₁₀ (Fyns Tid.): Biskop *Ølgaard* indvier ny urne-
have i Svendborg (arkitekt m. a. a. *Andreas Jen-
sen*, insp. *J. Gravesen*). VK. vil fremkomme med
en artikel om urnelunden.

²⁶/₁₀ (Sydsjæll. Soc. Dem.): Allerslev kgd. skal ud-
vides ud imod landevejen.

³⁰/₁₀ (Aftenbl.): Planer om ny stor kgd. på Ama-
ger.

³¹/₁₀ (Helsingør Soc. Dem.): Licitation over udv.
af Egebæksvang kgd. (havearkitekt *C. Th. Søren-
sen*): Tilbudene lød således: Jens Christensen,
Humlebæk, kr. 20,540, Alex Sørensen, Humlebæk,
13,938 kr., Helvig Andersen, Helsingør, 20,094 kr.,
H. H. Sørensen, Hillerød, 43,547 kr., Poul Rasmus-
sen 41,643 kr., Børge Deichmann, Gentofte, 22,605
kr., Eske Nielsen, Fredensborg, 15,031 kr., Peter
Kjul, Vedbæk, 13,753 kr., H. Frandsen, Valby,
15,985 kr., Groth, Hillerød, 15,473 kr., Michael Lar-
sen, København, 15,392 kr., Erik Rasmussen, Gen-
tofte, 36,000 kr., Poul Larsen, Helsingør, 31,100
kr., Anker Lund, Espergærde, 55,400 kr.

¹/₁₁ (Sjæll. Stiftstid.): Licitation over Karrebæk
kgds. udv. (havearkitekt *Georg Boye*); der indkom
flg. tilbud: Entrp. Christoffersen, Næstved, kr.
9,400, murer. Olsen, Karrebækstorp, kr. 11,480,
entrp. Victor Hansen, Kbhvn., kr. 11,800, anlægs-
gartner H. Hansen, Næstved, delv. udf. kr. 2,671,
murer. Hans Larsen, Karrebæk, kr. 17,500. Man
vedtog at antage det billigste tilbud på kr. 9,400
fra entrp. Christoffersen, Næstved.

⁶/₁₁ (Fyns Tid.): Den ny kgd. i Odense skal hedde
Riisingkirkegård.

¹⁰/₁₁ (Skive Avis): Skive kgd. udvides af have-
arkitekt *C. Th. Sørensen*.

¹³/₁₁ (Vestkysten): Der købes jord til ny kgd. i
Varde.

¹⁵/₁₁ (Loll. F. Venstrebl.): Mindretallet i Nakskov
går imod kgd. ved Chr.dalsvej.

¹⁹/₁₁ (Dannevirke): Øsbý kgd. udvides (kirke-
gårdsarkitekt *Jørgen Jensen*).

FRA NORSKE DAGBLADE

²⁸/₆ (Samhold): Omfattende forskønnelse av
Hunn kgd.

³/₇ (Hamar Stiftstid.): Kgd. i Brumunddal vil bli
indviet i høst (arkitekt *Skinnarmo*).

²⁹/₈ (Nidaros): Kgd. i Steinkjer blir udv.

⁴/₉ (Samhold): Påkrevet utv. av Balke kgd.

¹⁹/₉ (Sarpn): Borge kgd. skal utv.

FRA SVENSKE DAGBLADE

⁴/₈ (Skånska Socialdem.): Kyrkogårdsf. kongres-
sar i Hälsingborg.

⁶/₈ (Bohol.): Klövedal kgd. udv. påny.

³¹/₈ (Eskilstuna Kurier): Kyrkogårdskulturen.

³/₉ (Nya Kristinehamn Posten): Vattenkonst,
blommor och grönt forsköna Gamle kgd. i Kristi-
nahamn. Donation.

⁸/₉ (Eskilstuna Kurier): Kompakt kyrkogårds-
kurs.

⁸/₉ (Nordsvenska Dagbl.): Skellefteå bör få skogs-
kyrkogård.

²¹/₉ (Göteborg handelstidning): Det nya kremato-
riet (Kviberg).

²¹/₉ (Sundsvalls Posten): Kgd. i Borgsjö skall gö-
res vackrare.

²⁴/₉ (Svenska Dagbl.): Biskop *Giertz* invigde på
søndagen Kvibergs kapelkrematorium.

¹⁵/₁₀ (Örebro Dagbl.): Skogskgd. i Långbro in-
vigd.

²/₁₁ (Mjölby Tidn.): Nya kgd. i Mjölby skall indv.
lördag.

²⁴/₁₁ (Lunds Dagbl.): Omgestaltung på Norre
kgd. i Lund.

FRA FINSKA DAGBLADE

¹¹/₁₀ (Avisen, Åland): Om udgravninger v. Fin-
ström kk.; fund af grav fra Digerdøden år 1350
og af grave fra år ca. 1000.

FRA TIDSSKRIFTERNE

American Cemetary, juli: Collier's fail to cor-
rect untruths in Davidson story. Figures on the
cost of basic lot care (statistik), — Actual con-
ditions are duplicated in this sale training room,
— Jerseu Shore Cemetery has an unusually beau-
tiful location (*Ray F. Wyrick*) — Are cemetery

executives adequately compensated? Summer is a busy season for the cemetery vandals (exemplar på vandalisme). — August: Two more magazines publish attack on burial practices. Discover egyptian cemetery dating 300 b. c. (ved Cairo). — Improving public relations among lotowners and the public. — Norwegian burial customs. — Septbr.: Removal of Flowers from Graves (*Street*). Are municipal Cemeteries the industri's Stepchildren? (*George F. Maxwell*). New York's Cemetery Law as I see it (*C. T. Perkinson*). Beautiful community Cemetery celebrates 100th Anniversary (Oak Grone in Delaware, Ohio). Indian War Hero denied burial in home Town Cemetery. — Oktbr.: Large Attendance expected at NCA convention in Louisville. Adequate trust funds to insure Cemetery's future. Cremationists hold 33rd. annual convention.

Byplan nr. 15: Kirkegårde, polemik, politik og planlægning (cand. polit. *Poul Kryger*): replik til artiklen i nr. 14.

Garten und Landschaft nr. 10: Unsere Soldatenfriedhöfe. Neues aus der Arbeit des Volksbundes deutsche Kriegsgräberfürsorge (*Werner Lindner*). Soldatenfriedhöfe von Heute (*Carl Ludwig Schreiber*). Technische Einzelheiten beim Ausbau von Soldatenfriedhöfen (*Ziemer*). Zur Berechnung des Flächenbedarfes für grosstädtische Friedhöfe (*Werner Lendholt*).

Gartner-Tidende nr. 43: Binderiplanter I (coniferer: *S. Melkær*).

Ignis nr. 9: Efter 10 år (Halmstad krematorium). Jordbesparing ved kremasjon (kirkeværg *Ludvig Hansen*). Krematorierna böra bli vackra institutioner (*Oscar Övden*). Tidsordning på kyrkogården: Träålder, Järnålder, Stenålder. Pyramus och Thisbe i samma urna (*Lohe*). — Nr. 10: Synspunkter på planläggning av krematorier (*Kurt Jeansson*) m. m. — Nr. 11: Göteborgs avdel. av S.E.F. under 67 år. De 3 skovlar mull (*Arvid Åsbrand*). Göteborgs nya krematoriet invigt (arkitekter: professorerne *E. G. Asplund* † og *Sven Ivar Lind*). Hur Göteborg fått sitt nya krematorium. Är Göteborgs gamla krematorium värt att bevaras som kulturhistoriskt minnesmärke? Nr. 12: Kurs i kyrkogårdskultur i Wästerås. Göteborgs gamla krematorium. Uttalanden vid tillkomsten av Göteborgs nye krematorium. Incineratoranläggningen i kapellkrematoriet i Göteborg.

Landsbygraveren nr. 10: Gravsteders udformning (*Aage Fich*). Vejledning til aflønning af landsbygravere m. m. Bilag: katalog fra Zachariassens planteskole; skitseforslag og beskrivelse af plantninger på 6 m² grave (usignerede). Nr. 12: Hvad har vi lært af granpyntningen i år? (*Aage Fich*). Kursuset i Grindsted m. m. (*Ingv. Bertel-*

sen). En lille betragtning over et grimt ord (Dødgraver; *Andreas Andersen*). Fra grandækningskursuset i Grindsted 1951 (*Niels B. Jepsen*).

Menighedsrådenes blad nr. 9: Hvordan indretter man urnehaver? (havearkitekt *Johannes Tholle*). Vore kirkegårdes stilling i nutiden (kommunal eller kirkelig; havearkitekt *Emil Böttiger*). To henvendelser til kirkeministeriet (den ene om sækularisering af kgd.). To gode redskaber (det ene til rensning af drænledninger). Har De en brugt kirkeklokke? (*Aug. Nielsen*). — Nr. 11—12: Kirkegårdsproblemer (foredrag af insp. *Sv. Hansen*). Vejledning til aflønning af landsbygravere.

Pharos nr. 4: Proposed new crematoria (6. Bolton). Cremation in Japan. Sunderland crematorium opened. Cremation in Austria.

Stenhuggertidende nr. 9: Graverprovision (*Edv. Ploug*). — Nr. 11: Delegeretmødet (her bl. a. behandlet spørgsmål om graverprovisionen samt midler til udgivelse af et værk om god gravmøle-kunst).

Steinmetz und Bildhaver nr. 9: Die schrift als ausdrücksmittel (*F. H. Ehmke*). — Schrift als schmuck (*Artur Sansoni*). — Schrift als schaffen des Volksbund deutsche Kriegsgräberfürsorge (*Werner Lindner*). — Idee und gestaltung (gravmøle og kirkegård). — Die schrift am grabmal (*Konrad Schmid*). — Beschriftung eines grabsteins nach vorliegende masszeichnung. — Nr. 10: Handwerker und künstler, 1846 og 1951. Idee und Gestaltung (gravsten). Bemühungen um das Grabmal aus Hartgestein. Nr. 11: Ehrenstätten des Volksbundes deutsche Kriegsgräberfürsorge. — Nr. 12: Der Naturwerkstein im Kirchenbau (*Gerhard Langmaack*). Idee und Gestaltung (gravsten).

Vor Viden nr. 41: De første agerbrugere (*Therkel Mathiassen*); bl. a. om deres gravskikke; dyssekammeret m. v. — Nr. 46: Dolktiden (samme); bl. a. om hellekister.

BOGANMELDELSER

Register til tidsskriftet Vore Kirkegaarde, udarb. ved Alice Nissen, 4°, 20 s., Foreningen f. Kgsk., Haderslev 1951, kr. 2,00.

Under redaktion af havebrugskand. *Alice Nissen* har „Foreningen for Kirkegårdskultur“ udsendt et forfatter- og emneregister til samtlige i årene 1923—1950 udkomne hefter af „Vore Kirkegaarde“ (Bind I—XVI) og derved afhjulpet et savn hos alle kirkegårdsinteresserede.

Enhver tidsskriftsabonnet har sørgelige erfaringer med at orientere sig i gamle årgange, der ofte mister deres værdi som opslagsmateriale. Det udsendte register har samme format som bladet. Forrest står forfatterregistret, der opregner 161

forskellige bidragydere, efterfulgt af emneregistret, opdelt i ca. 150 stikord, som er nøglen til de gamle årganges ca. 1400 sider kirkegårdsstof, hvor alle facer, det være sig kirkelige, æstetiske, økonomiske eller tekniske, er blevet alsidigt belyst af sagkyndige penne.

Forfatteren fortjener tak for sit omhyggelige arbejde, og registret kan anbefales på det bedste til alle, der kan erhverve det for kun 2 kr. ved henvendelse til foreningens kontor, Teatersti 6, Haderslev. Medlemmer af Ffk. har endda 10 pct. rabat på denne lille pris.

Hans Røno.

Max Mann: Pflanzenbaulehre der Topfpflanzen-gärtnererei. I. 2. oplag, 8°, 69 s., Ernst Ulmer, Ludwigsburg. DM. 3,00.

Dette hefte, som nu efter forfatterens død er udkommet i 2. oplag, bearbejdet af *W. Rauth*, giver en let overskuelig beretning om jordarter, gødningsarter og omplantning indenfor potteplante-kulturen for den, der er gartner, og den, der vil være det. Det er et led i en lang række hefter, der beskæftiger sig med havebrug og vinavl og er en god ledesnor for fagets studerende og udøvende.

Ursula Hansen.

Gerd Krüssmann: Die Laubgehölze. 8°, 410 s., 2. opl., Paul Parey, Berlin 1951. 33,60 DM. indb.

Forfatteren er leder af centralen i Dortmund for bedømmelse af træer og buske og en anerkendt og fremragende dendrolog. Han har søgt oplysninger over hele verden for at behandle emnet så omfattende, som man finder det her med 5850 arter og former. Man kan betegne bogen som den gyldne mellemvej mellem den udprægede bestemmelses-håndbog og et værk som „Buske og træer“. Bogen omtaler ikke arterne i systematisk rækkefølge, men alfabetisk, og behandler alligevel planterne rent systematisk med en kort beskrivelse af specielle kendetegn og har 60 tavler, som viser sorter-ernes skelnemærker indenfor de forskellige arter. Det er første gang, man i Tyskland har anvendt betegnelsen med stjerner efter planternes brug-barhed, som bedømmelsesudvalget her i landet benytter; desuden anføres hårdførheden med et, to eller tre omvendte V-er. Bogen begynder med en kort redegørelse om dendrologiens grundsætninger og udtryk for herefter at behandle planterne og slutte med en opstilling af synonyme og tyske plantenavne.

Denne bog er af særlig værdi for den anlægs-gartneriske praksis, hvor der forudsættes så megen kendskab, at man kan undvære lange bestem-melsestabeller, og der er taget hensyn til de nyeste aftaler og beslutninger indenfor dendrologien samt nomenklaturreglerne, sådan som de blev fastlagt i Stockholm 1950. Man kan betegne *Gerd Krüss-manns* bog som den mest moderne og koncentre-

rede i denne art, og den er en fremragende støtte for praktikerne.

Ursula Hansen.

Dansk tidsskrift-index. 36. årg., 1950. Udg. Statens bibliotekstilsyn, 8°, 432 s., N. nord. forlag, Kbh. 1951.

Atter ligger dette register over faglige artikler på bordet, hvilket noteres med tilfredshed; ankomst: medio september. Der er ikke registreret noget under begravelsesvæsen, hvad indexet formentlig ikke kan gøre ved. Ligeså er man vel uden skyld i, at tidsskriftet *Byplan* ikke er registreret, hvad det burde have været. Derimod bør man sørge for a jourføring af nærværende tidsskrifts og dets udgivers retskrivning i henhold til gældende regler og anvendt praksis.

Aage Jørgensen: Danske gravminder af smedejern. 8°, 136 s., Ejnar Munksgaard, Kbh. 1951. Kr. 12,00.

Som nr. 59 i serien Danmarks Folkeminder har tegneren *Aage Jørgensen* udsendt en yndig bog om folkelige gravmæler af smedejern, hvortil han i en årrække har samlet materiale. Foruden et forord af forfatteren er der en orientering af museums-konsulent *Poul Halkjær Kristensen*, og så følger 106 nydelige helsides tegninger af smedejernsgravmæler fra vore kirkegårde. En del af dem har før været omtalt og afbildet i VK, men aldrig i denne smukke og følsomme streg, som er *Aage Jørgensen*'s. Vi anbefaler bogen til vore læsere, og vi håber, at den må kunne få indflydelse på kommende tiders udformning af gravmæler. Men hvem skriver bogen om trægravmælerne?

Else Dahl: Kyrkogården. Fol., s. 485—98, særtryk Västerås stift i ord och bild.

Med megen fortjenstfuldhed tager dette store værk, hvoraf nærværende er et lille særtryk, sig også af kirkegårdene, og forfatterinden behandler her disses fortid og nutid i Dalarna, Falun, Köping, Västerås o. s. v. Der er nogle få billeder; men det undrer anm., at der ikke er bragt billeder af de gamle smedejernsgravmæler, de morsomme, mønstrede grusgrave m. v., som VK. før har bragt en hel del om.

V. Malling: Nogle byplanproblemer II. 4°, 58 s., Dansk byplanlaborat., Kbh. 1951. Blandt mange andre aktuelle spørgsmål behandles også kirkegårdenes grænser imod naboer.

N. J. Sennels: Primula. 8°, 136 s., Alm. d. Gartnerf., prakt. håndb. nr. 27, Kbh. 1951, kr. 10,70.

En meget omfattende behandling af primula til stue og til friland, deres dyrkning, sygdomme m. m. Ikke mindre end 64 illustrationer støtter teksten.

Erik Lundberg: Arkitekturens formspråk II. 4°, 744 s., 80 plancher, 3 farvebilleder. Nordisk Roto-gravtryk, Stockholm 1951. Kr. 62,00 heftet.

Da vi for 6 år siden havde den glæde at anmelde første del af denne bog, kunne vi ikke undlade at bruge udtrykket *imponerende*, — og så var det altså endda kun en første del. Nu foreligger 2. del, der bestemt ikke er mindre imponerende. Som undertitel hedder den „studier over arkitekturens kunstneriske værdier i deres historiske udvikling“ med tilføjelse af, at det drejer sig om den yngre antik i perioden fra år 300 før til 600 efter Kristi fødsel. Afsnittene betegnes med titlerne senantikens stad, byggeteknik og udvikling. I forordet fremhæver forfatteren, at materialet i bogen er fremkommen ved hans personlige studier i marken og derfor bundet i en vis fortrolighed overfor bygningsmonumenterne, — at der dog også citeres andre, fremgår bl. a. af den vedføjede litteraturfortegnelse. For vore læsere kan det måske interessere at erindre om, at ikke mindst gravkapeller, kirker, mausolæer og sarkofager er bevaret fra disse tider og behandles af forfatteren.

Under Afrikas sol, ved Folmer Nielsen. 8°, 64 s., Dansk forenet sudanmission, Kbh. 1951.

Dette er 34. årg. af missionselskabets julebog, i hvilken der bl. a. omtales, at det er 40 år siden, at den danske sudanmission blev stiftet. Der er også nogle fornøjelige billeder fra dagliglivet derude.

Eric Hofsjö: Toner ur töcknet. 8°, 96 s., Saxon & Lindströms, Stockholm 1951. Kr. 6,00.

Med disse toner fra tykningen debuterer trädgårdsmanden *Eric Hofsjö* med en samling på godt 50 digte. Forf. er i 1951 fyldt 50 og er rejsende for Weibulls A/B. Samlingen er rubriceret i 6 afsnit, men egentlig er det forbavsende, så lidt naturlyriken er repræsenteret. Mest er det let vemodige toner og livsfilosofi, der også strækker sig ud over døden, som når forfatteren beder Gud skærme ham imod efter døden at komme til at bo i de saliges by med gader af guld og luften fuld af harpeklange; han ber i stedet om at måtte blive forvandlet til en åkande, som lever i hans barnheds sø.

G. A. R. Philips: The Rock Garden and Alpine Plants. 8°, 310 s., Collingridge Lmted., London 1951. 15 sh.

Dette er 2. udgave af *Philips* bog om klippehaver og alpine vækster; første udgave kom i 1946. Den giver udmærkede anvisninger fra en erfaren mands hånd, men lovlige få illustrationer; disse fremtræder iøvrigt fint på særlige tryksider af krideret papir. Plantelisterne er meget omfattende; f. eks. nævnes mere end et halvt hundrede hårdføre orkideer. Også stenplanter indendørs (drivhus etc.) behandles. Bogen indgår pænt i den store litteratur for haveejere og gartnere, som forlaget har udgivet, og hvis liste omfatter en

snes af almindelig art, ligeså mange om blomsterforuden nogle om frugt- og køkkenhaver og endnu en snes monografier om vandbassiner, clematis, campanula, hække o. s. v., — noget både for unge begyndere og for viderekomne.

Gardens and Gardening 1951. 8°, 176 s., London & New York 1951, 15 sh.

Dette årsskrift af *The Studio* er især helligt blomsterløgvekster til haver, indendørsbrug og til de forskellige årstider; men det bringer dog også som det første dessiner i tekst og billeder for anlæg eller omlægning af haver, store og små, — selv om (som udgiverne skriver) „de store haver turde ligge udenfor de fleste af vore læsers områder.“ Billeder og tryk er førsteklases og har også bud til danske læsere.

RESOLUTIONER m. m.

Kirkeministeriets Skriv. (18/7 1944) (til Stiftsøvrigheden over Ribe Stift) ang. en **Besværing over, at Stiftsøvrigheden havde forlangt et bestemt Skema lagt til Grund ved Udarbejdelsen af en Kirkegaardsvedtægt samt krævet de foreslaaede Takster for Gravstedserhvervelse forhøjede.**

I det med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 7. f. M. hertil indsendte Andragende har A. Sogns Menighedsraad besværet sig over, at Stiftsøvrigheden ved Stadfæstelsen af Vedtægten for A. Kirkegaard har forhøjet de af Menighedsraadet foreslaaede Takster for Erhvervelse af Gravsteder paa Kirkegaarden, idet Raadet bl. a. har anført, at de saaledes fastsatte Takster efter dets Formening vil lægge afgørende Hindringer i Vejen for Bevarelsen af de større Familiegravsteder.

Menighedsraadet har derhos givet Udtryk for den Opfattelse, at dets Ret til at stille Forslag angaaende Affattelsen af Kirkegaardsvedtægten er gjort illusorisk ved Stiftsøvrighedens Forlangende om, at det af Provsteforeningen udarbejdede Forslag skal anvendes som et Skema, saa at kun uvæsentlige Ændringer kan finde Sted heri, og saaledes at de aabne Punkter i Skemaet udfyldes af Stiftsøvrigheden, ikke af Menighedsraadet.

Det fremgaar bl. a. af Sagen, at Taksten for Erhvervelse af Gravsteder med flere end højst 2 Gravpladser af Stiftsøvrigheden er fastsat til 5 Kr. pr. Gravplads, at Stiftsøvrigheden ligeledes har forhøjet de af Menighedsraadet foreslaaede Takster for Erhvervelse af Gravsteder paa een Gang for flere end een Fredningsperiode til Beløb, der ligger væsentlig højere end de af Menighedsraadet foreslaaede, samt at der af Stiftsøvrigheden med Hjemmel i Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde af 30. Juni 1922 § 25, Stk. 5, er fastsat en særlig Takst for Erhvervelse af Gravsteder til Personer, der ikke hører til Folkekirken,

medens Menighedsraadet ikke ønskede en saadan Bestemmelse optaget i Udkastet.

Ved Sagens Forelæggelse for Ministeriet har Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdighed henvist til, at Menighedsraadet i Medfør af fornævnte Lovs § 23, Stk. 1, kun har Ret til at stille Forslag angaaende Affattelse af Kirkegaardsvedtægten, hvorhos De — forsaavidt angaar Kravet om Benyttelse af det af Provsteforeningen udarbejdede Forslag om Skema — har udtalt, at en forsvarlig Kirkegaardsvedtægt vanskeligt lader sig udarbejde, uden at man har en overskuelig og lovmæssig Form at bygge paa.

Således foranlediget skal man tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet intet finder at erindre imod de af Stiftsøvrigheden ved Stadfæstelsen af Vedtægten fastsatte Takster.

Med Hensyn til Menighedsraadets Protest mod den af Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdighed ønskede Benyttelse af den ommeldte Blanket* som Grundlag ved Udarbejdelsen af Vedtægtsforslaget bemærkes, at det ogsaa efter Ministeriets Skøn vil være paakrævet, at en saadan Blanket*) lægges til Grund ved Udfærdigelsen, men at det jo iøvrigt staar Menighedsraadet frit for i det enkelte Tilfælde at stille Forslag om saadanne Ændringer i Blankettens Tekst, som maatte forekomme Menighedsraadet hensigtsmæssige.

Kirkeministeriets Skriv. (29/7 1944) (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Aalborg Stift) ang. en Bestemmelse i en Kirkegaardsvedtægt om Betaling for Gravplads til visse udensognsboende, jfr. Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v. af 30. Juni 1922 § 25, Stk. 3.

Af den med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 26. Maj 1944 dertil indsendte Sag fremgaar det, at Kaastrup Sogns Menighedsraad har anholdt om Stiftsøvrighedens Approbation paa det hoslagt tilbagefølgende Udkast til en ny Vedtægt for Kaastrup Kirkegaard, i hvilken Vedtægt der under § 14, Stk. 1, er optaget en saalydende Bestemmelse: „§ 14. Udensognsboende Medlemmer af Folkekirken, der har Ægtefælle begravet paa Kirkegaarden, eller som har boet deres væsentligste Tid i Sognet, saa de regnes for at høre til Sognet, samt Børn af Forældre, der hører til i Sognet, saafremt disse Børn ikke har fast Bopæl (eget Hjem) andetsteds, betaler for 1 Fredningsperiode for indtil 2 Gravpladser 0 Kr. pr. Grav og iøvrigt efter Reglerne i §§ 12 og 13 med Tillæg af 0 Kr. pr. Grav.“

Stiftsøvrigheden, der i Skrivelse af 18. Juni 1943

har henstillet til Menighedsraadet at lade den nævnte Bestemmelse affatte i Overensstemmelse med Bestemmelserne i § 25, Stk. 3, i Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v., har ved Sagens Indsendelse hertil udbedt sig Ministeriets Afgørelse med Hensyn til, om Bestemmelsen i § 14, Stk. 1, maatte kunne godkendes i den af Menighedsraadet ønskede Affattelse.

I Anledning heraf skal man meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet er enig med Stiftsøvrigheden i, at Vedtægtsens § 14, Stk. 1, ikke bør godkendes i den foreslaaede Affattelse, men at der bør gives nævnte Bestemmelse samme Ordlyd som Lovens § 25, Stk. 3.

Det bemærkes i denne Forbindelse, at Hensigten med Lovens § 25, Stk. 3, er at give de i Stk. 3 nævnte udensognsboende — og kun disse, jfr. Udtrykket „andre udensognsboende“ i § 25, Stk. 4 — en Ret til at erhverve Gravplads paa Kirkegaarden, men at det er en ufravigelig Forudsætning, at der skal erlægges Betaling for Gravstedsretten, og at denne Betaling skal være fastlagt i Vedtægten.

Særlig bemærkes, at der ikke er Grund til i Vedtægten udtrykkelig at nævne saadanne udensognsboende, „som har boet deres væsentligste Tid i Sognet, saa de regnes for at høre til Sognet“, da det staar Menighedsraadet frit for i det enkelte Tilfælde at fastsætte, hvilke udensognsboende der skal anses for „paa særlig Maade at være knyttet til Sognet.“

Endelig skal man bemærke, at der i den af Menighedsraadet foreslaaede Formulering af § 14, Stk. 1, imod Lovens Bestemmelser i § 25, Stk. 3, er udeladt Forældre, der har Børn begravet paa Kirkegaarden.

Kirkeministeriets Skriv. (31/7 1944) (til Socialministeriet) ang. Begravelse paa Kirkegaarden i Saksjøbing af Alumner paa Maribo Amts Arbejds- og Plejeanstalt i Saksjøbing.

I Skrivelse af 23. Februar 1944 har Socialministeriet udbedt sig en Udtalelse fra nærværende Ministerium over den hoslagt tilbagefølgende Sag, hvorunder der i Anledning af, at N. N., der den 11. December 1941 afgik ved Døden i Maribo Amts Arbejds- og Plejeanstalt i Saksjøbing, hvor han var dømt til at tages i Forvaring af det offentlige, er bleven begravet paa Saksjøbing Kirkegaard, er rejst Spørgsmaal, dels om Kirkegaardsbestyrelsens Ret til eventuelt at nægte at modtage afdøde Alumner fra nævnte Anstalt til Begravelse paa Saksjøbing Kirkegaard, dels om, hvorvidt der — som i det foreliggende Tilfælde sket — kan afkræves den Kommune, der maa bekoste den paagældende Begravelse, Betaling for Brug af Kirkeklok-

*) Formularer til vedtægter forhandles af Foreningen for kirkegårdskultur, red. anm.

kerne, Orgelspil og Sang, Vederlag til Ringeren og særskilt Betaling for Vedligeholdelse af Gravstedet.

I Anledning heraf skal man efter stedfunden Brevveksling med Stiftsøvrigheden over Lolland-Falsters Stift, hvis Erklæring er paategnet Sagen, herved tjenstlig meddele, at Kirkebestyrelsen — som udtalt i nærværende Ministeriums Skrivelse af 29. Juli 1931 til nævnte Stiftsøvrighed — ikke kan vægre sig ved at lade Begravelser af Alumner fra Maribo Amts Arbejds- og Plejeanstalt foregå på Saksøbing Kirkegaard, samt at der ej heller kan kræves Betaling for Brug af Kirkeklokkerne, Orgelspil og Sang, Vederlag til Ringeren og særskilt Betaling for Vedligeholdelse af Gravstedet, idet Anstaltens Alumner med Hensyn til disse Ydelser maa henregnes til Pastoratets Beboere.

Kirkeministeriets Skriv (3/8 1944) (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Fyens Stift) ang. Spørgsmaalet om Afholdelse af Udgifter til Gaver, Blomster og Kranse m. v. af de kirkelige Kasser.

I et med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 11. December 1943 hertil indsendt Andragende har Provst for Gudme og Vinding Herreder N. N. anført, at Menighedsraadene udviser stigende Tilbøjelighed til af de kirkelige Kasser, hvis Under-skud dækkes ved Ligning paa Menigheden, at afholde Udgifter, hvis Udredelse ikke kan anses for hjemlet, eller om hvis Tilstedelighed der i alt Fald maa rejses Tvivl, f. Eks. til Gaver eller Blomster ved Præsters eller Kirkebetjentes Jubilæer, Kranse ved Præsters og Menighedsraadsmedlemmers Begravelser og lign.

Med Henvisning hertil har Provst N. N. henstillet, at der af Ministeriet maatte blive udfærdiget et Cirkulære, indeholdende Vejledning med Henvisning til, hvilke Udgifter der maa afholdes af de kirkelige Kasser, og hvilke der ikke kan tillades afholdt.

I Anledning heraf skal man meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet ikke finder at kunne udsende et almindeligt Cirkulære vedrørende et Område, hvor det i saa udpræget Grad som her drejer sig om Enkeltafgørelser af meget forskellig Art, og hvor den endelige Afgørelse i høj Grad beror paa et Skøn over samtlige foreliggende Omstændigheder. Imidlertid vil nogen Vejledning kunne hentes fra de af Ministeriet hidtil truffne Enkeltafgørelser, hvoraf en Række er anført i den af Ekspeditionssekretær Louis Petersen udarbejdede kommenterede Udgave af Kirkelovene af 1922 med senere Ændringer, Side 64—

65 og 99—100, for henholdsvis Menighedsraads-kassens og Kirkekassens Vedkommende.

Det tilføjes, at Ministeriet maa holde for, at der bør indskræpes Menighedsraadene den størst mulige Tilbageholdenhed med Hensyn til Udgifter paa det her omhandlende Omraade, og man skal bede Menighedsraadene anmodet om, forinden ikke allerede tilladte Udgifter afholdes, at rette Forespørgsel herom til Stiftsøvrigheden, der i Tvivltilfælde bedes forelægge Sagen for Ministeriet.

Kirkeministeriets Skriv. (25/s 1944) (til Biskoppen over Aarhus Stift) ang., at det ikke er tilladt Folkekirkens Kirker at flage med Splitflag, m. m.

Kirkeministeriets Skriv. (26/s 1944) (til Biskoppen over Københavns Stift) ang. Tilvejebringelse af Oplysninger til Brug ved Kirkeførelsen i Tilfælde, hvor en Person er afgaaet ved Døden udenfor København, men er begravet i København.

I et med Deres Højærværdigheds Skrivelse af 8. August 1944 hertil indsendt Andragende har Sognepræst for Asminderød og Grønholt Menigheder N. N. forespurgt, hvorvidt det i Tilfælde, hvor en Person er afgaaet ved Døden udenfor København, men er begravet i København, paahviler Københavns Begravelsesvæsen eller den ved Begravelsen fungerende Præst at tilvejebringe og til Dødsstedets Sognepræst at videresende Oplysning om afdødes Forældre og ægteskabelige Stilling.

Saaledes foranlediget skal man efter stedfunden Brevveksling med Direktoratet for Københavns Begravelsesvæsen meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at den af Københavns Begravelsesvæsen i Tilfælde som det omhandlede Blanket, hvoraf et Eksemplar vedlægges, indeholder de Oplysninger, som Begravelsesvæsenet i Medfør af Ministeriets Cirkulære af 4. Juli 1893 er pligtigt at meddele Dødsstedets Sognepræst udenfor København, naar Begravelsen er foregaaet i København, og at der yderligere i Blanketten er optaget en Rubrik til Oplysning om den afdødes ægteskabelige Stilling, hvorimod der ikke er afsat nogen Rubrik til Oplysning om afdødes Forældre.

I denne Forbindelse skal man derhos henlede Opmærksomheden paa, at de ommeldte Oplysninger om afdødes forældre og ægteskabelige Stilling efter det i Kirkebogsskemaet anførte kun skal skaffes saa vidt muligt“, jfr. herved det i Ministeriets Skrivelse af 27. November 1926 til Biskoppen over Aarhus Stift udtalte, og at det naturligvis forudsættes, at ogsaa Dødsstedets Sognepræst søger at skaffe de fyldigst mulige Oplysninger til Brug ved Førelsen af Ministerialbøgerne.